

obere, čaka do binkošti in tudi celo leto. To jabelko je bilo v namurskem mednarodnem sadjorejskem shodu posebno priporočano. V ljubljanski razstavi 1847. leta je dobilo tudi tri zvezde. Ljubi pa bolj vlažno zemljo. (Dalje prihodnjič.)

Gospodarske in obrtnijske skušnje.

* Stanoviten in dober kup povlak za vsaktero lesenino v hiši, na vrtu in kodarkoli — je po priporočilu vrtnarskega nadzornika Lukas-a ta-le: Vzemi frišnega, v dobrem zamašku shranjenega cementa najbolje sorte in zribaj ga z mlekom, kakor se ribajo oljnate barve. Lesenina, katero s tem povlakom namažeš, pa ne sme biti gladko pooblana, ampak kosmata. Ako les s tem povlakom dvakrat ali trikrat namažeš, mu ne storí moča nič, tudi ne zgorí ne. Lesenina pa mora popred dobro posušena biti.

* Môtno srebro se očédi — prav dobro tako-le: Vzemi 3 dele amonijaka (ki se v apoteki dobí pod imenom „Liquor ammonii caustici“) in 1 del vinskega cveta (alkohola). V ta amonijakovec pomoči usnjato ali volnato capico s kredo in drgni srebro.

Zgodovinske stvari.

Trst in njegovo obmestje.

Zgodovinska črtica, spisal P. H.

(Dalje.)

Trst s svojo okolico in njenimi slovenskimi stanovavci je tako ostal v bizantinski oblasti do leta 789.; Karol véliki, ki je bil že leta 774. longobardsko kraljestvo zmagal, si je takrat tudi Istrijo storil podložno, ter jo je pridružil franškemu kraljestvu; furlanski vojvodi in pod njimi markezi so imeli po tem gospostvo čez Istrijo in Trst. Vendar bolj na posebej tržaško mesto s svojo bližnjo okolico ni bilo dano kakemu svetnemu knezu ali grofu v last, marveč je že cesar Lotar I. leta 844. sodnjo oblast za mesto in njegovo obmestje izročil tržaškemu škofu; kralj Lotar II. pa je leta 948. s posebno listino podelil tržaškemu škofu Janezu vlastino mesto tržaško z ozemljem zunaj in krog in na vse strani tri milje daleč. („Civitate Tergestinam cum territorio extra circumcirca et undique versus tribus milliaribus protensis. Diploma Lotharii regis 8. augusta 948 in Mscr. tergest. Mainati memorie storiche di Trieste“ tom I. p. 50.) V tej listini je tržaški svet za se postavljen, in mimo sosednje dežele odločen; povedani so tudi njegovi mejniki, krog in krog mesta tri milje, namreč rimske ali italijanske na daljavo; zapopadeni so tudi obojega plemena stanovavci, porimljančeni mestnjani in slovenski zemljani.

V oblasti svojih škofov je Trst ostal nad 400 let, tedaj tudi v dneh, ko je cesarstvo z Otonom I. leta 962. prišlo na nemški narod; razne vojske z Benečani, goriškimi knezi in družimi nasprotniki so v zadnje veliko dolgov nakopali škofijstvu. Ker se drugače ni dalo pomagati, je škof Volrik leta 1253. en del svojih pravic odstopil mestnjanom tržaškim za odkupščino; ostali del pravic pa jim je prepustil škof Brissa leta 1295. Tako je tržaško mesto s svojo okolico postalo samosvojno, kar se kaže iz dotičnih listin. („Mainati Memorie stor. di Trieste“ tom. I. p. 191. 250.).

Ko je bilo tržaško mesto samo svoje, se vendar ni lahko moglo braniti nasprotnikom, zlasti Benečanom ne, ki so iskali vse Istrije se polastiti, so tudi segali po posestvu akvilejske cerkve v Furlanii. V taki zadregi so se mestnjani leta 1382. obrnili do avstrij-

skega vojvoda Leopolda III., ki je že vso kranjsko stran in en del istrijske zemlje imel v oblasti, ter so se njemu prostovoljno dali v last. Vojvoda jih je rado-voljno sprejel, in je za-nje, za njihovo mesto in za okolico (civitate et districtum Tergesti) v posebni listini zagotovil varstvo vseh pravic in brambo proti vsem sovražnikom. (Diploma Leopoldi III. ducis 30. sept. 1382. Mainatti mem. stor. tom. II. p. 144.). Od tiste dôbe je tržaško mesto do sedanjih dni ostalo del avstrijskih dežel; brambo je prejemale v prejšnjih dneh, poslednje čase pa, kar je Trst leta 1719. postal prosta luka, mora avstrijske vladarje obilno hvaliti za vse, kar so storili in še delajo za večí pospeh mesta in njegovega trgovstva. Zatoraj se tudi mesto razširja, in njegovi stanovniki se množijo z raznimi ptujimi naseljenci; Italijani, Grki, Ilirijani, Nemci pristopajo za prejšnjega in sedanjenega stoletja med mestnjane; k staremu mestu je od časa cesarice Marije Terezije prirastlo novo mesto, in tudi bližnja okolica pri Gvardeli in Škorkoli se že mestu vpo-dobuje, le v daljši okrajni ostaja še oblika kmečkih selišč. Stanovavci tržaškega mesta se sicer bolj in bolj hočejo poitalijančiti, čeravno so izprva drugačnega rodú; pa slovensko ljudstvo v bližnji in daljni okolici in deloma tudi v mestu ostaja še vedno zvesto svoji pravi narodnosti.

Zdaj se smé nekoliko vprašati za razmere in dotike med mestom tržaškim in njegovo okolico. Mesto tržaško je iz nekdanjih časov sem do novejših dni obsegalo samo prostor sedanjega starega mesta; ozidje proti zahodu je le z enim koncem segalo celó do morskkega kraja, in večí del mesta je stal po brežini od grada in cerkve sv. Justa navzdol. Samo ljudstvo, ki je v mestu stanovalo, je imelo mestnjanske pravice; pa tudi v mestu je bil razloček med starešinskimi družinami (familiae patriciorum) in med prostim ljudstvom (plebeji). Kar je bilo ljudstva zunaj mesta in v okolici, so bili goli selani (coloni), za osebo svojo prosti, pa navezani na zemljišče; sin je bil naslednik očetov, in plačeval se je odločen davek vsako leto. Dokler je bila mestna srenja še po rimski šegi obravnana, je srenjski zbor s sto starešini in dvema možema na vrhi oskrboval mesto in njegovo okolico. Ko je franško gospostvo nastopilo, in je škof prejel mesto v last, takrat se je spremenila mestna uprava; škofov upravnik (gastaldio) in trije sodniki so bili viša gosposka za mesto in okolico. Ko si je bilo pa mesto zopet prostost kupilo od škofa, in je postalo samo svoje, se je srenja uravnala po šegi italijanskih mest; više gospodarstvo je imel starešina (podestà), in na strani mu je bilo malo svetovavstvo, za više sklepe pa je ostajalo veliko svetovavstvo. Kadar se je mesto bilo dalo avstrijskim vladarjem v oblast, bil je poglavar (capitanus) postavljen čez mesto, in na strani sta mu bila dva namestnika. Svetovavstvo se je pozneje pomnožilo na sto in šestdeset svetovavcev; ti svetovavci pa so se vselej odbirali samo iz nekdanjih starešinskih družin, in če je katerikrat kak prost mestnjan prišel v svetovavstvo, je njegova rodbina s tem prišla tudi na više imé.

K staremu mestu se je novo mesto začelo prizidavati še le za cesarja Karola VI., ki je Trst razglasil leta 1719. za prosto luko, najbolj pa za cesarice Marije Terezije od leta 1740. in dalje; razprostiralo se je proti zahodni strani na plani, kjer so bile poprej solarnice. Novo mesto je bilo izprva posebna cesarska okrajna z lastnimi upravniki, leta 1750 pa je cesarica ondi mestni gosposki izročila politično in sodnjo oblast; vendar novo mesto se nikakor ni štelo s starim mestom v eno, marveč se je imelo le za predmestje, in njegovi stanovavci